

DOM zerwikaptur

ul. Kanonicza 12 - siedziba WFOŚiGW w Krakowie

wfośiGW

wojewódzki fundusz
ochrony środowiska
i gospodarki wodnej
w krakowie

www.wfos.krakow.pl

WFOŚGW w Krakowie

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Krakowie
ul. Kanonicza 12
31-002 Kraków

Opracowano:
Pracownia Konserwacji Zabytków i Dzieł Sztuki
Antoni Kałużny
ul. Worcella 10/14, 31-154 Kraków

Praca zespołowa:
mgr Antoni Kałużny
dr Zbigniew Beiersdorf

Fotografie :
Jan Musiał: okładka, str: 6, 8, 18
Logarte: str: 2-3, 5-7, 9-10, 12, 14, 15-21
Ryciny ze str. 8 oraz zdjęcie ze str. 16 pochodzą z publikacji
pt. „Ikonaografia Placu Wszystkich Świętych oraz ulic Franciszkańskiej, Poselskiej, Senackiej
i Kanoniczej w Krakowie” - autorstwa Iwony Kęder i Waldemara Komorowskiego

Skład graficzny:
Logarte - studio@logarte.pl

Miejscowość:	Kraków
Adres:	ul. Kanonicza 12, Pl. św. Marii Magdaleny 2, 31-002 Kraków
Lokalizacja:	Plac św. Marii Magdaleny 2 (elewacja północna - frontowa), narożnik ulicy Kanoniczej 12 i Placu św. Marii Magdaleny (elewacja zachodnia - boczna), narożnik ul. Grodzkiej i Placu św. Marii Magdaleny (elewacja boczna - wschodnia)
Nr wpisu do Rejestru Zabytków:	A-425 z 04. V. 1967 r.
Rodzaj obiektu:	dom kapitulny XIV- XIX w. (pierwotnie trzy odrębne posesje scalone w 1664 r.), przebudowa na pałac w 1778 r., od 1846 r. - do 1939 r. komendantura wojskowa (początkowo austriacka, potem polska), po II wojnie światowej budynek mieszkalny, a od 1980 r. siedziba biur różnych instytucji
Autor:	brak danych
Czas powstania:	XV w., ok. 1520 r., przebudowy: 1535-40 r., 1664 r., 1778 r., 1884 r. (elewacje), 1913 r. (nadbudowa III piętra), 1948 r. (remont), ok. 1980 r. (remont konserwatorski z likwidacją nadbudowanego III p)
Styl elewacji:	historyzm (neorenesans)
Materiał i technika:	budynek murowany i tynkowany; dekoracja fasady z narzutu profilowanego i odlewów, portale z wapienia jurajskiego i piaskowca, połacie dachowe kryte dachówką ceramiczną, stolarka okienna i bramna drewniana, tablice pamiątkowe: z marmuru i metalowe
Właściciel:	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie

*Siedziba WFOŚiGW w Krakowie
- widok od strony ul. Grodzkiej.*

sytuacja

Budynek przy ul. Kanoniczej 12, Placu św. Marii Magdaleny 2 i ul. Grodzkiej, usytuowany jest na historycznym Okole, w obrębie krakowskiego staromiejskiego bloku nr 39. Bryła i elewacje tego obiektu są silnie eksponowane od strony Placu św. Marii Magdaleny (pierwotnie terenu kościoła pod tym wezwaniem, który był oddzielony od wspomnianego budynku przez wąską uliczkę miedzuchową).

historia obiektu

W miejscu obecnego budynku istniały trzy średniowieczne działki budowlane z odrębnymi domami. Dwie z nich zlokalizowane były przy ulicy Grodzkiej (której południowy odcinek zwany był wówczas ulicą Kazimierską), jedna zaś działka zwrócona była w stronę ul. Kanoniczej. Zabudowa działek pierwotnie rozwijała się autonomicznie. Na działce przy obecnej ulicy Grodzkiej, skrajnej od południa, stał w okresie XIV-XVII w. niewielki dom należący do opatów jędrzejowskich. Działka przy dzisiejszym narożniku ul. Grodzkiej i Placu św. Marii Magdaleny, odpowiadająca północno-wschodniemu narożnikowi obecnego budynku w końcu XIV w. zabudowana była przez dom drewniany będący własnością Katarzyny, zwanej „Cienką

Katką”. Dom ten w 1392 r. król Władysław Jagiełło przekazał Klemensowi z Moskorzewa, wicekanclerzowi Królestwa Polskiego, który z kolei w 1394 r. sprzedał go kanonikowi Mikołajowi Nankonowi. W jego czasach dom zyskał nazwę „Zerwikaptur” (zapewne od herbu właściciela). W 1406 r. kanonik Nankon zapisał dom na rzecz katedry retoryki i gramatyki Akademii Krakowskiej. Budynek ten spłonął w 1455 r. podczas wielkiego pożaru, który zniszczył zabudowę w rejonie ulic Kanoniczej i Grodzkiej. Odbudowany staraniem kanonika Mikołaja Bedleńskiego i kanonika Jana Karnkowskiego nadal jako drewniany, dopiero około 1520 r. został zastąpiony przez dom murowany. Po śmierci Bedleńskiego w 1540 r. dom „Zerwikaptur” przeszedł na własność kapituły krakowskiej.

Działka przy dzisiejszym narożniku ul. Kanoniczej i Placu św. Marii Magdaleny, zajęta była przez dom murowany, usytuowany szczytem do ul. Kanoniczej, wzniesiony w latach 1411-1432. Posiadłość należała do kanonika Tomasza de Dyako. W latach 1535-1540 dom ten z inicjatywy kanonika Andrzeja Zebrzydowskiego został przebudowany na renesansowy. Przebudowę zrealizował warsztat wawelski, związany z Bartolomeo Bereccim (Giovanni Cini ze Sieny, Bernardino Zanobi de Gianotis, Filip z Fiesole).

Zniszczenie zabudowy Krakowa w latach 1655-1657 podczas wojny polsko-szwedzkiej („potopu szwedzkiego”) stało się impulsem do odbudowy i scalenia trzech wymienionych

wyżej budynków w jedną posesję. Nastąpiło to w 1664 r. z inicjatywy kanonika Stanisława Wojeńskiego. Dwa budynki od strony dzisiejszego Placu św. Marii Magdaleny, połączone w piętrową rezydencję barokową, przeznaczono na funkcję mieszkalną, dawny dom opatów jędrzejowskich adaptowano na kuchnię. Zastugi kanonika Stanisława Wojeńskiego upamiętnia tablica z łacińskim napisem, umieszczona nad wejściem do budynku od strony Placu św. Marii Magdaleny, o treści w tłumaczeniu polskim:

DOM (skrót od: Deo Optimo Maximo
- BOGU NAJLEPSZEMU NAJWIĘKSZEMU)
STANISŁAW A BRZIEŻE WOJEŃSKI
KANONIK KRAKOWSKI ARCHIDIAKON
PŁOCKI DOM TEN ZNISZCZONY PRZEZ
WOJNĘ SZWEDZKĄ I PRZEZ SIEDEM
LAT ZUPEŁNIE OPUSZCZONY
PO USUNIĘCIU GRUZU I OCZYSZCZENIU
ZE STRASZLIWYCH BRUDÓW PO ODBUDOWIE
ŚCIAN REMONCIE I PRZYKRYCIU BUDYNKÓW
PO WYKOPANIU STUDNI PO ZADBANIU
O WYGODY WEWNĘTRZNE I BEZPIECZEŃSTWO
ZEWNĘTRZNE ODDAŁ DO UŻYWKANIA
CZCIGODNEJ KAPITUŁY
W ROKU PAŃSKIM 1664

Barokowy portal w elewacji od Placu św. Marii Magdaleny.

Tablica z łacińskim napisem, umieszczona nad wejściem.

W swym dużym i doskonale usytuowanym domu kanonik Stanisław Wojeński gościł egzotycznego „pośła nadzwyczajnego perskiego” Hosein Beka, który z okna apartamentu na piętrze oglądał uroczystości pogrzebowe królów Jana Kazimierza i Michała Korybuta Wiśniowieckiego oraz uroczysty wjazd na koronację króla Jana III Sobieskiego w 1676 r. Zostało to upamiętnione stosowną tablicą umieszczoną we wnętrzu domu:

tłumaczenie:

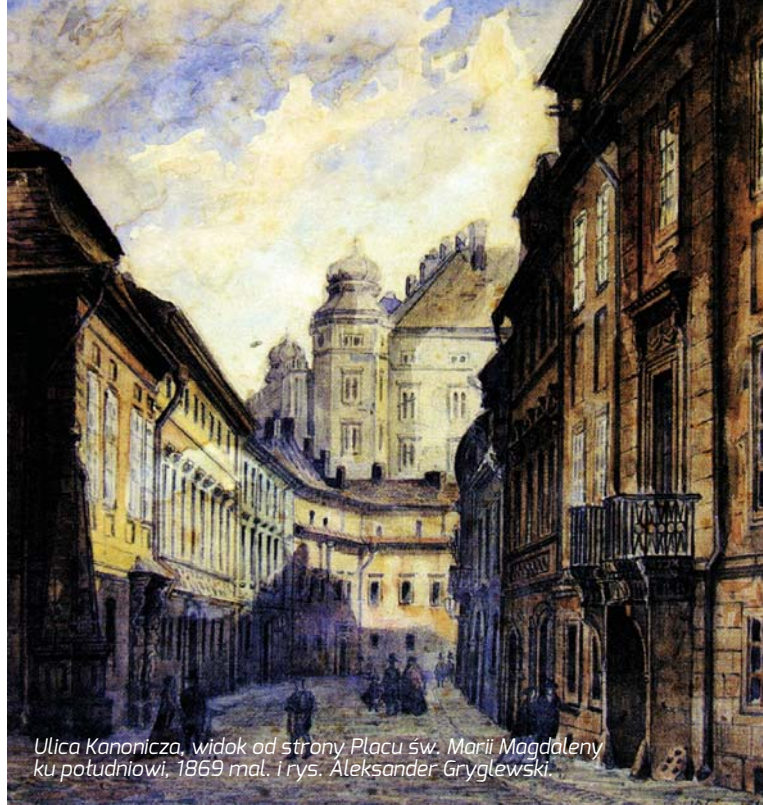
NA WIECZNĄ RZECZY PAMIĄTKĘ
UMIESZCZONE
I UMOCNIE NIE PRASTAREJ PRZYJAŹNI
ŁĄCZĄCEJ NAJDOSTOJNIEJSZYCH I
NAJPOTĘŻNIEJSZYCH
KRÓLÓW POLSKI I PERSJI I DLA RADOSNEGO
UPAMIĘTNIE NIA NAJCZCIGODNIEJSZYCH
MĘŻÓW HOSEIN BEK SUŁTANA SYNA
KRÓLA PERSÓW NADZWYCZAJNEGO POŚŁA
KTÓRY PRZYBYCIE NAJDOSTOJNIEJSZEGO
JANA III , KRÓLA POLSKI DO TEJ METROPOLII
NA SWOJĄ KORONACJĘ
DNIA 30 STYCZNIA R. P. 1676 Z TEGO OKNA
OGLĄDAŁ A INNEGO DNIA WIDZIAŁ
UROCZYSTOŚCI POGRZEBOWE
NAJCZCIGODNIEJSZYCH KRÓLÓW
JANA KAZIMIERZA I MICHAŁA
NA PRZYJĘCIU WYDANYM PRZES WŁAŚCICIELA
TEGO DOMU STANISŁAWA A BRZESIE
WOJEŃSKIEGO KANONIKA KRAKOWSKIEGO
PIŁ, JADŁ I BAWIŁ SIĘ

*Wejście do WFOŚiGW w Krakowie
od strony Placu św. Marii Magdaleny.*

W 1778 r. dokonano gruntownej przebudowy scalonego w XVII w. budynku.

Na tej bazie powstał okazały barokowy pałac dla kanonika Wacława Sierakowskiego (prawdopodobnie wg projektu jego brata Sebastiana). Trójskrzydłowa zabudowa wypełniła całą scaloną działkę, z pozostawieniem niewielkiego podwórza (dawniej należącego do przyłączonego domu od strony ul. Grodzkiej). W tej fazie była to budowla jednopiętrowa, kryta dachem mansardowskim, z elewacjami o jednolitej artykulacji lizenowo-płycinowej i narożnikami opiętymi przez szkarpy, w formie obelisków, które dekorowały maskarony i medaliony z popiersiami świętych.

Ulica Kanonicza, widok od strony Placu św. Marii Magdaleny ku południowi, 1869 mal. i rys. Aleksander Gryglewski

Nocny widok na ul. Kanoniczą idąc od strony Wawelu.

Widoczne istniejące wówczas barokowe elewacje domu Zerwikaptur: portal i szkarpa narożna.

Maszkarony – barokowe płaskorzeźby pochodzące z usuniętych cokołów szkarp narażonych.

W fasadzie od strony ulicy Kanoniczej osadzony był reprezentacyjny portal flankowany pełnoplastycznymi atlantami. Drugi portal umieszczono w elewacji od strony ul. Grodzkiej, jako obramienie bramy gospodarczej, z wjazdem na podwórze. W roku 1787 Wacław Sierakowski gościł, w pałacu na Kanoniczej, króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, wystawiając przed monarchą operę przez siebie napisaną (upamiętnia to tablica wmurowana na piętrze).

tłumaczenie:

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI
RAZEM Z KSIĘCIEM PRYMASEM KRÓLESTWA
SWOIM BRATEM MICHAŁEM CIOŁKIEM
PONIATOWSKIM I LICZNYMI ARYSTOKRATAMI
WYSŁUCHALI WYSTAWIONY
DRAMAT MUZYCZNY
KANTATĘ POD TYTUŁEM
„SALOMON NA TRONIE”
PRZEZ WACŁAWA KAMILA SIERAKOWSKIEGO
KANONIKA KATEDRY KRAKOWSKIEJ
PRZEŁOŻONĄ NA JĘZYK POLSKI
12 LIPCA 1787
TABLICĘ TĄ NA WIECZNĄ PAMIĄTKĘ UMIEŚCIŁ
TENŻE MIŁY GOŚĆ OBECNOŚCIĄ SWOJĄ
TUTAJ ZASZCZYCIŁ

W 1808 r. podczas pierwszej okupacji austriackiej pałac został odebrany kanonikom; przejęły go wówczas władze zaborcze. W czasach Wolnego Miasta Krakowa był własnością miejską. Mieściła się w nim szkoła malarska, stąd druga tradycyjna nazwa budynku – Malarnia.

W 1846 r. po wcieleniu Wolnego Miasta Krakowa do Austrii posiadłość ponownie została przejęta przez władze zaborcze i zaadoptowana na komendanturę garnizonu austriackiej Twierdzy Kraków.

W 1884 r. na zakończenie głównego etapu budowy Twierdzy, przeprowadzono gruntowną przebudowę budynku komendantury, mieszczącego „c.k. inżynierię wojskową”. Budynek został wówczas nadbudowany o II piętro. Elewacje pozbawione dekoracji barokowej uzyskały z trzech stron jednolity neorenesansowy charakter. Wejście do budynku umieszczono w miejscu, w którym znajduje się obecnie tj. od strony placu, który powstał na miejscu wyburzonego wcześniej kościoła św. Marii Magdaleny. Dawne wejście od strony ul. Kanoniczej zostało zlikwidowane, a portal z atlantami przeniesiony do lapidarium, które urządzono w podwórzu, wmurowując ten obiekt jako dekorację muru granicznego. W tej fazie budynek został nakryty spłaszczonym dachem kalenicowym. Projekt przebudowy, autorstwa nieznanego architekta, powstał prawdopodobnie w Wiedniu.

W 1913 r. budynek został podwyższony o III piętro, co było związane z kolejną, ostatnią modernizacją Twierdzy Kraków. Zachowano formę dachu.

W 1918 r. po odzyskaniu niepodległości, budynek przeszedł w posiadanie Wojska Polskiego jako siedziba Dowództwa Garnizonu Krakowskiego, funkcjonującego tu do września 1939 r.

W 1948 r. przeprowadzono remont i adaptację budynku na cele mieszkalne pod kierunkiem architekta Stefana Świszczowskiego. W elewacji frontowej, od strony Placu św. Marii Magdaleny, osadzony został portal z atlantami, odzyskany z podwórza. Nowa forma tego portalu utrzymana została do czasów obecnych.

W 1964 r. przeprowadzono remont elewacji i konstrukcji dachu.

W latach 1974–1975 zrealizowano badania historyczne (dr Andrzej Fischinger) i konserwatorskie budynku (art. kons. Janina Stróżyńska, PKZ Kraków).

W 1978 r. podsumowano badania historyczne w ramach „Studium urbanistyczno-konserwatorskiego bloku nr 39 w Krakowie” (Bogusław Krasnowolski, Lucyna Sulerzyska, PKZ Kraków).

W 1979 r. wykonano badania architektoniczne (architekci: Marek Cempla i Waldemar Niewalda, PKZ Kraków).

*Siedziba WFOŚiGW w Krakowie
- widok nocą od strony ul. Grodzkiej.*

W latach 1979-1980 przeprowadzono kapitalny remont konserwatorski z adaptacją na cele pracowni i biur PP. Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie. Ukształtowanie obecnej formy budynku jest autorstwa arch. Danuty Jakubowskiej z zespołem PKZ Kraków. Dokonano likwidacji nadbudowy III piętra, które zostało zastąpione przez kondygnację umieszczoną w dachu, z doświetleniem lukarnami. Przywrócono wejście od strony ul. Kanoniczej, z zakomponowaniem obramienia wzorowanego na XVIII-wiecznym portalu bramnym od strony ul. Grodzkiej.

W 1998 r. budynek został zakupiony od Syndyka masy upadłości Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie na siedzibę Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie - obecnego właściciela obiektu.

W latach 2013-2016 przeprowadzono kompleksowy remont budowlany i konserwatorski budynku, obejmujący jego wnętrze i wszystkie elewacje.

W 2013 r. przebudowano pomieszczenia na III piętrze na potrzeby nowej serwerowni wyposażonej w instalacje i urządzenia oraz założono sieć teleinformatyczną w całym budynku.

W 2014 r. kontynuowano remont pomieszczeń biurowych i sanitarnych na III piętrze oraz przeprowadzono modernizację istniejącej klatki schodowej, która uzyskała zabezpieczenie przeciwpożarowe i została

Figury Atlasów zdobiące
portal główny budynku
(od strony Placu św. Marii Magdaleny).

wyposażona w nową instalację oświetleniową. Między biegami schodów wbudowano dźwig osobowy w przeszklonej obudowie.

W 2016 r. przeprowadzono remont wnętrz, wymieniając stolarkę drzwiową, instalacje w pomieszczeniach sanitarnych oraz odświeżając malowanie pomieszczeń. Przede wszystkim przeprowadzono remont elewacji połączony ze zmianą ich kolorystyki. Wykonano izolację ścian fundamentowych budynku oraz iluminację elewacji budynku.

OPIS INWENTARYZACYJNY

Budynek murowany z kamienia łamanego (w partii piwnic) i cegły, tynkowany, z użyciem kamienia do dekoracji rzeźbiarskiej portalu głównego i odlewów stiukowych do detali dekoracyjnych. Dwupiętrowy, częściowo podpiwniczony. Zasadniczo trójskrzydłowy, wypełniający prawie w całości prostokątną działkę, z pozostawieniem niewielkiego dziedzińca wewnętrznego, zamkniętego murem granicznym od sąsiadów po stronie wschodniej. Dach czterospadowy z lukarnami, kryty dachówką.

Elewacje zewnętrzne rozwiązane jednolicie jako neorenesansowe: frontowa od strony Placu św. Marii Magdaleny siedmioosiowa

Portal wmurowany w podwórzcu
(Foto: Franciszek Klein).

(trzy osie środkowe flankowane mało wydatnymi ryzalitami dwuosioowymi), boczna od ulicy Kanoniczej trójosiowa (w tym dwie osie w ryzalicie zintegrowanym z analogicznym ryzalitem w fasadzie), boczna od ulicy Grodzkiej pięćosiowa. Artykulację poziomą nad parterem i pod okapem, tworzą szerokie pasy pełnego belkowania (gładki fryz między profilowanym architrawem a bogato profilowanym gzymsiem, w partii podokapowej wzbogaczonym kostkowaniem i kymationem). Podział poziomy podkreśla dodatkowo zróżnicowane opracowanie lica parteru i wyższych kondygnacji. Parter jest rustykowany, z boniami w środkowej części fasady wycinanymi w tynku, a w ryzalitach modelowanymi głęboko jako fasety o profilowanych krawędziach. Bonie narożne, na przemian dłuższe i krótsze, pełnią dodatkowo funkcję dekoracyjnych „ściągaczy”. Wyższe kondygnacje tynkowane są gładko i artykułowane pionowo pilastrami wielkiego porządku. Ich kapitele, zbliżone do korynckich, ozdabia powtarzalny motyw panoplii, skomponowany z baniastego hełmu rycerskiego z opuszczoną przyłbicą, który umieszczony jest między rękojeścią miecza, a głownią halabardy i wsparty na stosie kul armatnich. Ryzality w fasadzie opięte są pilastrami zdwojonymi. Otwory okienne w strefie parteru ujęte są w gładkie opaski wycinane w rustyce. Ich nadproża mają bonie o formie klinowej, a klucze zaakcentowane są jako rustyka diamentowa.

Duże kwadratowe okna na obu piętrach, ze stolarką trójskrzydłową i ślemieniem

Kartusz z herbem Ogończyk
kanonika Sierakowskiego.

w połowie wysokości, ujęte są w uszate obramienia, profilowane w tynku. Okna na I piętrze wieńczą odcinki prostych gzymsów, wspartych na wolutowych konsolach ozdobionych motywem liści suchego akantu i maskami lwów. Między konsolami widoczne są prostokątne płyciny. Okna na II piętrze w analogicznych profilowanych opaskach uszatech, jednak dla odmiany z nadprożami akcentowanymi przez klucze w formie zdwojonych kłinców oraz parapetami wspartymi na płaskich wspornikach, dekorowanych odlewami liści suchego akantu. Portale w poszczególnych elewacjach rozwiązane są w różny sposób. Główny portal na osi elewacji frontowej, zlokalizowany w obecnym miejscu wtórnie (por. historia) wyróżnia się bogatym opracowaniem rzeźbiarskim, wykonanym z kamienia. Skomponowany jest z dwóch pełnoplastycznych figur atlantów (Atlasów), atletycznych postaci z opaskami na biodrach, stojących po bokach wejścia na wysokich postumentach. Każda z ich jedną uniesioną ręką podtrzymuje wolutowe konsole pod wolutowym i przerwany przyczółkiem. Między splotami przyczółka kartusz z herbem Ogończyk flankowany przez dwa lwy, stojące antytetycznie, umieszczony jest na tle draperii spiętej od góry dziewięciopalczystą koroną hrabiowską (1778 r.). Ponad herbem znajduje się tablica erekcyjna z czerwonego marmuru (węgierskiego lub „Zygmuntówka”), z majuskułowym napisem łacińskim, którego treść w tłumaczeniu polskim zamieszczona jest powyżej, w nocie o historii domu.

Ozdoby gzymsów I piętra - maski lwów i liście suchego akantu.

Kapitele ozdabia motyw panoplii, skomponowany z baniasztowego hełmu, rękojeści miecza i głowni halabardy - wsparty na stosie kul armatnich.

W elewacji zachodniej (od strony ul. Kanoniczej) znajduje się nowszy portal ujmujący otwór wejściowy zamknięty łukiem koszowym, skomponowany w formie ramy z tynkowanych pilastrów toskańskich stojących na wysokich postumentach i zwieńczonych belkowaniem z fryzem tryglifowym oraz wydatnym gzymsem, pod którym umieszczona jest prostokątna płytina, wypełniona tablicą z nazwą obecnego użytkownika oraz datą ostatniego remontu:

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY
ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ
W KRAKOWIE RENOVATUM MMXVI

W elewacji wschodniej (od strony ul. Grodzkiej) umieszczona jest dawna brama wjazdowa z XVIII w., z otworem zamkniętym łukiem koszowym, ujętym w kamienne, płaskie obramienie z odbojnicami, zwieńczone płyciną w formie leżącego prostokąta. Całość wpisana jest w ramę skomponowaną z tynkowanych pilastrów toskańskich, ustawionych na kamiennych postumentach, które wspiera belkowanie o tryglifowym fryzie i wydatnym gzymsem, wzbogaconym kostkowaniem. Lukarny w dachu (cztery w połaci północnej, po dwie w połaciach wschodniej i zachodniej), nakryte dachami blaszanymi o łuku odcinkowym, mają otwory okienne zamknięte półkoliście, ujęte między pilastry toskańskie.

W strefie parteru elewacji frontowej i bocznych umieszczone są nowsze latarnie wieloboczne, metalowe, z przeszkleniem i namiotowym kominkiem, osadzone na wspornikach żeliwnych w formie esownicy wolutowo-akantowej (kopie wzoru z XIX w.).

Siedziba WFOŚiGW w Krakowie
- widok od strony Placu św. Marii Magdaleny.

Winda wewnętrzna siedziby WFOŚiGW w Krakowie
- wykonana w 2014 r.

Wejście do siedziby WFOŚiGW
w Krakowie od strony ul. Kanoniczej
- oświetlenie elewacji
wykonane w 2016 r.

*Patio
wewnątrz siedziby
WFOŚiGW w Krakowie.*

*Fragmenty murów piwnicznych
– wątki ceglano kamienne
po renowacji.*

*Hall główny
po wejściu do siedziby
WFOŚiGW w Krakowie.*

WFOŚiGW

w Krakowie

wfosigw

wojewódzki fundusz
ochrony środowiska
i gospodarki wodnej
w Krakowie

ul. Kanonicza 12
31-002 Kraków
tel.: 12 422 94 90
faks: 12 422 30 46
www.wfos.krakow.pl
biuro@wfos.krakow.pl

www.wfos.krakow.pl